

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні пріоритети державної політики щодо сприяння розвитку суб'єктів підприємництва в умовах фінансової кризи.

В статье рассматриваются главные приоритеты государственной политики касательно поддержки развития субъектов предпринимательства в условиях финансового кризиса.

The article reviews the main priorities of state policy to promote business entities in a financial crisis.

Ключові слова: підприємництво, державна політика, криза, фінансова криза, законодавча база, економічна політика, пріоритети розвитку підприємств.

Розвиток підприємництва як сектора національної економіки, який функціонує на засадах організаційно-господарського новаторства, є джерелом інноваційного розвитку економіки та, за рахунок ефективного поєднання чинників виробництва, дозволяє підвищити економічний потенціал і конкурентоспроможність держави, покращити її участь в міжнародних відносинах.

Державна підтримка підприємництва – необхідна передумова розвитку підприємницького сектору національної економіки, а, отже, важливим завданням державної політики є гарантування економічної безпеки держави в умовах посилення фінансово-економічної кризи.

Світова фінансова криза продемонструвала нездатність вітчизняної підприємницької сфери протистояти її викликам, мобільно пристосовуватись до постійно змінюваних ринкових умов і показала потенційні ризики її дестабілізації. Хоча темпи економічного спаду нещодавно уповільнилися, але в цілому економічні умови залишаються складними. У зв'язку з цим питання дослідження причин і наслідків глобальних фінансових криз на підприємницький сектор України є на сьогодні надзвичайно актуальним та необхідним.

Метою та завданням цієї статті є дослідження пріоритетів державної політики щодо розвитку підприємництва в умовах фінансової кризи в Україні.

Об'єктом дослідження є інструменти державної політики України, які стосуються підтримки підприємництва в умовах фінансової кризи.

Світовій фінансовій кризі присвячені статті багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених та практиків, зокрема Б.Данилишина, С.Тигіпка, П.Гайдуцького, Т.Рябового та ін. Проте кожен з них розглядає тільки загальні наслідки, тобто вплив кризи на всю економіку країни, а вплив кризи на окремий сектор економіки України ще досліджено не було.

У різних літературних джерелах науковці виділяють багато значень терміну «криза», зокрема Т.Рябовий зазначає, що фінансова криза – це глибокий розлад державної фінансової системи, який полягає у нестабільності і падінні

валютного курсу національної грошової одиниці, інфляції, нестійкості курсів цінних паперів, періодичному перевиробництві товарів, що призводить до різкого загострення всіх суперечностей економіки країни: скорочення виробництва, розладу кредитних і грошових відносин, банкрутства фірм, масового безробіття.

Б.Данилишин вважає, що фактори, які можуть зумовити фінансову кризу на підприємстві, поділяють на зовнішні – не залежать від діяльності підприємства та внутрішні – залежать від його діяльності [3, с.17].

За даними урядового порталу, на момент настання світової фінансової кризи економіка України була на підйомі. Справді, з 2000 року до третього кварталу 2008 року економіка країни зростала в середньому на 7,5% на рік. Міжнародна криза ліквідності, яка швидко розповсюдилася світом восени 2008 року, перервала цикл зростання України та багатьох інших країн з економікою, що розвивається. В умовах погіршення зовнішнього економічного середовища Україна зазнала одного з найглибших економічних спадів та однієї з найсильніших девальвацій валюти під час найважчих етапів кризи [5].

У період фінансово-економічної кризи в Україні були прийняті законодавчі та нормативно-правові документи, спрямовані на подолання її негативних наслідків. Зокрема, Закон України „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, укази Президента України „Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні” та „Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи” [2].

З метою вирішення проблемних питань, пов'язаних з погашенням кредитів суб'єктів підприємництва, прийнято Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку”. Банкам дозволено самостійно та на власний ризик приймати рішення про пролонгацію/реструктуризацію кредитів, наданих товаровиробникам, відповідно до постанов Правління НБУ №413 «Про окремі питання діяльності банків» та №49 «Про окремі питання діяльності банків» [5].

З метою унормування діяльності ринків було прийнято Постанови Кабінету Міністрів України №278 „Про заходи щодо стабілізації цін за надання послуг та оренду торгових приміщень (площ) у торговельних об'єктах, на ринках з продажу продовольчих та непродовольчих товарів в умовах фінансово-економічної кризи” та №449 „Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитування проектів малого та середнього бізнесу, зокрема таких, що впливають на підвищення рівня зайнятості населення”, що передбачали подолання кризових явищ в економіці та мінімізацію впливу фінансової кризи на мале та середнє підприємництво [4].

Проте зазначені нормативно-правові акти не містять конкретних механізмів

зміцнення фінансової стійкості суб'єктів підприємництва. Крім того, для реалізації деяких заходів взагалі не передбачається фінансова підтримка з боку держави.

Це актуалізує необхідність прийняття законодавчого акту, в якому чітко повинні бути окреслені пріоритети державної політики посилення фінансової стійкості вітчизняних суб'єктів підприємництва в умовах фінансово-економічної кризи та механізми їх використання, зокрема з метою зниження рівня збитковості, зменшення обсягів проблемної заборгованості перед банками, відшкодування з державного бюджету відсоткових ставок по кредитах та полегшення доступу до зовнішніх джерел фінансування, підвищення ліквідності та збільшення обсягів інвестицій суб'єктів підприємництва, а зокрема малого бізнесу, що в більшості розвинених країн виступає основою економічного зростання.

До конкретних рекомендацій можна віднести пропозиції Сергія Тигіпка, який вважає, що з метою зменшення в умовах кризи напруження на ринку праці та недопущення значного зростання безробіття. Уряд повинен спрямувати зусилля на створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, зняття адміністративних та регуляторних бар'єрів на шляху розвитку малого та середнього бізнесу як дієвого засобу забезпечення зайнятості та доходів населення. Ці завдання Уряд має вирішити шляхом:

- ❖ усунення наслідків фінансової кризи для суб'єктів господарської діяльності, з метою недопущення згортання виробництва та негативних соціальних наслідків кризи;

- ❖ розширення практики відшкодування відсоткових ставок по кредитах, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу, з метою стимулювання створення нових робочих місць, реалізації інвестиційних проєктів;

- ❖ втілення комплексної стратегії щодо забезпечення стійких темпів зростання ефективності та продуктивності у приватному секторі;

- ❖ масштабної реформи національної системи освіти з метою сприяння розвитку таких кваліфікацій, що потрібні для забезпечення росту приватного сектора та створення нових робочих місць;

- ❖ заходів, спрямованих на розвиток підприємництва та малого бізнесу, для підтримки конкурентоспроможності та зростання приватного сектору в умовах нестабільності економіки [5].

Виходячи з цього, головні дії Уряду в кризовий період мають бути спрямовані на: досягнення макроекономічної стабілізації; недопущення зниження рівня життя населення; сприяння розвитку підприємництва; стимулювання інвестиційної діяльності; підтримка реального сектору економіки.

Для нормального функціонування підприємництва мають бути забезпечені такі основні умови: стабільна національна грошово-кредитна система; пільгова системи оподаткування; активно діюча система інфраструктурної підтримки

підприємницької діяльності; державна фінансова та матеріально-технічна підтримка підприємництва; ефективний захист інтелектуальної власності; спрощена процедура регулювання підприємницької діяльності з боку державних органів; правовий захист підприємництва; формування в суспільстві привабливого іміджу підприємництва.

Основою державної політики підтримки підприємництва є розроблення та реалізація державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та інших сприянь розвитку підприємництва.

Державні програми підтримки можуть реалізовуватися центральними та місцевими органами виконавчої влади. Вони мають забезпечити формування тих елементів соціально-економічного простору, які підприємницький сектор не спроможний створити самостійно, а саме: нормативно-правового (адміністративного) забезпечення; інституційних засад розвитку бізнесу; функціональних (цільових) форм державного регулювання.

Нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва включає: формування законодавчої бази щодо підтримки підприємництва; нормативне регулювання умов господарської діяльності, включаючи сертифікацію та стандартизацію; адміністративне регулювання через механізм державної реєстрації підприємств, ліцензування підприємницької діяльності, квотування обсягів виробництва, експорту, імпорту товарів.

На сучасному етапі розвитку України важливим елементом державної підтримки бізнесу має стати дерегулювання підприємництва, яке означає: спрощення порядку створення, реєстрації та ліквідації суб'єктів підприємництва; скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню та патентуванню, потребують одержання сертифікатів і будь-яких інших дозволів на здійснення підприємництва; обмеження кількості перевірок і права контролю за діяльністю суб'єктів підприємництва; спрощення процедури митного оформлення вантажів у процесі здійснення експортно-імпортних операцій; забезпечення послідовності та стабільності нормативно-правового регулювання підприємництва.

Центральним органом, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку та підтримки підприємництва, є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Його головне завдання — формування підприємницької політики, а в основному — узагальнення практики застосування законодавства з питань підприємницької діяльності, опрацювання пропозицій, спрямованих на його вдосконалення. Крім того, комітет сприяє розвитку малого підприємництва, системи його консультативної та інформаційної підтримки і готує пропозиції щодо впровадження та вдосконалення механізмів фінансово-кредитної підтримки та його зовнішньоекономічної діяльності, координує систему підготовки та перепідготовки кадрів тощо. В Україні створено значну кількість громадських організацій, які мають сприяти підприємству.

Організація ефективної підтримки підприємництва обов'язково вимагає формування розвиненої інфраструктури, що є невід'ємним компонентом ринкової економіки і створює сприятливі умови для розвитку бізнесу. До складу ринку входять: фінансово-кредитна, організаційно-технічна та інформаційно-аналітична інфраструктури.

Розвиток підприємництва потребує створення розвиненої державної системи інформаційно-консультаційного забезпечення. Основним елементом якої має бути мережа безкоштовних регіональних консультаційних та інформаційно-аналітичних центрів, що в майбутньому інтегруватимуться в єдину інформаційну систему.

Державою мають забезпечуватися умови для створення ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності, розроблення навчальних планів, програм і методичних посібників для підготовки підприємців залежно від рівня їх базової підготовки, термінів навчання, для підвищення кваліфікації учителів і викладачів, використання державних телерадіоканалів для навчання широких верств населення основ підприємницької діяльності.

Такі умови звичайно створюються, але не за рахунок державних коштів, а у формі відрахувань до Фонду соціального страхування самими ж приватними підприємствами.

Інституційні засади державної підтримки підприємництва включають: державне фінансування; пільгове оподаткування; наявність організаційної та ринкової інфраструктур; інформаційно-консультаційне, кадрове та науково-методичне забезпечення; моніторинг державної підтримки.

Сприяння розвитку підприємництва в Україні також передбачає: проведення комплексу наукових досліджень, пов'язаних з проблемами розвитку підприємництва; розроблення та впровадження нових підходів і методів щодо аналізу та прогнозування розвитку цього сектору економіки; вивчення світового досвіду з питань формування державної політики сприяння розвитку підприємництва.

Таким чином, для створення нормальних умов у сфері підприємницької діяльності держава має проводити відповідну економічну політику. Її правове закріплення здійснюється шляхом визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, у прогнозах і програмах економічного і соціального розвитку України та окремих її регіонів, програмах діяльності Кабінету Міністрів України, цільових програмах економічного, науково-технічного і соціального розвитку, а також відповідних законодавчих актах.

Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є:

- ❖ структурно-галузева політика, спрямована на здійснення державою;
- ❖ прогресивні зміни у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують

конкурентоспроможність вітчизняної продукції та підвищення рівня життя населення;

❖ податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів;

❖ грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення народного господарства економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки;

❖ валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання;

❖ зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника [1].

Вивчення, аналіз та узагальнення досвіду розвинених країн з питань підтримки підприємництва, особливо в період фінансової кризи, дали нам підставу визначити та виділити низку типових форм, методів і механізмів, які могли б бути використані у вітчизняній практиці для сприяння розвитку підприємництва. До основних із них відносяться: пільгове кредитування суб'єктів підприємництва; цільові субсидії з боку держави; лізингові форми кредитування; запоруки перед кредитними установами і комерційними банками в наданні кредитів підприємствам; державне стимулювання банківських установ, які працюють з малими фірмами; залучення недержавних фінансово-кредитних і, господарських установ до надання фінансової допомоги підприємству.

Отже, виходячи з цього, слід зробити висновок, що при виконанні наведених вище типових методів, що сприяють розвитку підприємництва, держава може не тільки забезпечити стабільний розвиток підприємницького сектору економіки, а й полегшити наслідки фінансової кризи, а в кращому випадку – уникнути її взагалі.

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Закон України „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 31.10.2008 р. № 639-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Данилишин Б. Світова фінансова криза // Дзеркало тижня. - 2008. – №38. – С.17-18.
4. Завдання та заходи Уряду, щодо подолання кризи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://analit.info/>
5. Урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.